

Med forbehold om endringer
SPERRET til 23.4.87
kl. 19.00

Gro Harlem Brundtland

FOREDRAG PÅ DOKKA 23. APRIL 1987

Jeg er glad for denne anledningen til å besøke Oppland og Dokka. I det "røde fylket" Oppland er oppslutningen om våre ideer og mål en viktig styrke for arbeiderbevegelsen. Ved stortingsvalget fikk partiet her en oppslutning på 69,1 prosent, det beste resultatet i fylket. Det er mindre enn fem måneder igjen til et nytt valg. Dere har et glimrende resultat å forsvare.

Det er nå snart ett år siden økonomiske og politiske vanskelighetene var blitt så store, at det igjen ble Arbeiderpartiets oppgave å ta over styringen. Mange følte uro - ja mot Arbeiderpartiet skulle påta seg regjeringsansvar. Vår holdning var, og er, at vårt parti skal påta seg ansvar og bruke de muligheter vi har, til å påvirke vårt samfunns utvikling. Det er en sentral oppgave for de politiske krefter vi skal representere. Det viktige er hvilke resultater vi kan oppnå - og at vi kan samle oppslutning om en linje som er et klart bedre alternativ til den politikk som ble ført i den første halvdel av 1980-tallet. Det mener jeg vi kan si vi har lykket med, ut fra de konkrete resultater vi har oppnådd, i en krevende og vanskelig tid. Selvfølgelig er det hyggelig at vi også synes å få økt oppslutning om vår linje, og at vi de siste par ukene har fått gledelig tall i flere meningsmålinger. Det vitner om økt tillit til Arbeiderpartiet og til de løsninger vi står for.

Men la oss være nøkterne og saklige, både i medgang og motgang. Det aller viktigste er at vi står for noe, og at vi alltid fører en bredere og kritisk samfunnsdebatt for å forme de beste svar på nye utfordringer.

Jeg fikk forleden et brev - vedlagt en sjekk på 500 kroner til partiets arbeid fra en mann som skrev at han ved valget ville stemme på Arbeiderpartiet, til tross for at han i alle år hadde stemt på Høyre. Jeg ble glad for det brevet, og jeg kunne ikke la være å tenke på historien om gutten og kattungen som stemte Høyre. Da gutten ble spurt hvorfor han nå kunne si at kattungen ville stemme på Arbeiderpartiet, mens han tidligere hadde påstått at kattungen ville stemme Høyre, svarte gutten som vi husker, at kattungen nå hadde fått opp øynene.

Arbeiderpartiet tok på seg regjeringsansvaret i en vanskelig situasjon for landet. Det var ikke bare økonomisk krisetid. Etter borgerlig krise og handlingslammelse, trengte Norge en ny kurs, og en målrettet innsats for vern om viktige verdier. Vi var på full fart inn i dyptgripende problemer for landets økonomi - en utvikling som var en klar trussel mot sysselsetting og velferd, etter et stortingsvalg der Willoch-regjeringen også hadde høstet sitt flertall.

Det er ingen - i alvor - som idag nevner at det er grunnlag for noen flertallsregjering, selv om det er et borgerlig flertall i Stortinget. Forutsetningen for en borgerlig flertallsregjering er at de fire partiene Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet blir enig om en felles politisk plattform. Det er ikke nok å være enige at man ikke ønsker en Arbeiderparti-regjering. Man må ha en alternativ politikk og et flertall i Stortinget bak et slikt alternativ.

Den tidligere lederen for Kristelig Folkepartis Ungdom sier til Dagbladet idag noe jeg synes flere i det partiet bør merke seg. På spørsmål om hun tror våren vil gi regjeringsskifte svarer hun: "Skulle jeg gi et råd, vil det være at det ikke bør skje et skifte før valget. For eksempel blir det lettere å et godt resultat i behandlingen av skattemeldingen med dagens konstellasjoner." Jeg vil legge til at det ikke bare gjelder skattemeldingen, men hele den økonomiske politikken og en rekke andre viktige saker.

Den økonomiske politikken

Regjeringen har begynt arbeidet med det reviderte nasjonalbudsjettet som skal legges fram 15. mai. Det vil gå fram av det reviderte nasjonalbudsjettet at den stramme økonomiske politikken har begynt å virke. På en del områder er utviklingen noe bedre enn det som ble lagt til grunn i nasjonalbudsjettet. Det har funnet sted en avdempning i deler av den innenlandske etterspørselen og det private forbruket vil trolig gå ned fra i fjor til i år.

Underskuddet på driftsbalansen overfor utlandet ser dessuten ut til å bli noe mindre.

Men det er langt igjen før vi har en tilfredsstillende driftsbalanse. Med et underskudd på 30 milliarder som det nå ligger an til, øker landets gjeld med 30 milliarder. Det er en utvikling som ikke kan fortsette, men igjen må bringes i balanse. Men det er en oppgave som vil ta flere år og som vil kreve mange vanskelige avgjørelser og stor innsats av oss alle.

Prisstigningen og kostnadsveksten er fortsatt for stor, i forhold til våre konkurrentland, og det har den vært hele tiden i 1980-årene. Vi må derfor føre videre det stramme økonomiske opplegget som Stortinget vedtok før jul. Vi regner med at virkningene av det stramme opplegget, pristiltakene og et moderat inntektsoppgjør, vil føre til at vi i år som et gjennomsnitt får en prisstigning på vel 8 prosent og at vi mot slutten av året får en betydelig dempning. Det betyr at vi kan gå inn i 1988 med en vesentlig lavere prisstigning enn i år, slik at vi neste år kan komme et langt skritt ned mot våre handelspartnere. Men forutsetningen for å lykkes er at vi holder fast ved den økonomiske politikken Regjeringen slo inn på med tilstrammings-tiltakene i juni i fjor og som ble fulgt opp med forslaget til statsbudsjett.

Utfallet av inntektsoppgjørene er avgjørende for om vi makter å begrense pris- og kostnadsveksten. LOs representantskap fortjener honnør for vedtaket om ikke å kreve sentrale lønns-tillegg. Oppgjøret mellom LO og NAF er allerede gjennomført. LOs null-linje har hatt betydning for krav andre utenfor LO-NAF-området har kommet med. I går begynte forhandlingene for de offentlige ansatte. Årets inntektsoppgjør er dermed kommet et godt stykke videre.

Vi må stille kravet om moderasjon til alle grupper, enten de nå arbeider i privat sektor, er statsansatt eller kommuneansatt eller arbeider i primærnæringene. 1987 er et inntektspolitisk unntaksår. Det gjelder også inntektstyper som aksjeutbytte, honorarer og provisjoner. Det vi trenger er et felles løft så vi kan bedre landets økonomi. Det er visse lyspunkter. Men de er ikke slik at vi kan slippe de stramme tøylene. Det er fortsatt et godt stykke igjen før vi er over kneika.

I tråd med det vi tidligere har sagt vil Regjeringen foreslå at Husbankens ordning med etableringslån blir utvidet med 350 millioner kroner og at Husbanken får en egen ramme på 50 millioner kroner til utleieboliger.

Utvidelsen av ordningen med etableringslån og bygging av utleieboliger er blant Regjeringens tiltak for å styrke de unges muligheter på boligmarkedet. I boligpolitikken ble det en skjev utvikling i 80-årene. Inngangsbilletten på boligmarkedet ble så dyr at store grupper ikke maktet den. Regjeringen arbeider med en omfordeling til fordel for de unge familiene som nå etablerer seg. Vi som er vel etablerte, må være med på å dele denne

regningen, som gjelder solidaritet mellom generasjonene. Vi er i gang på flere måter med forbedring av boligfinansieringen. Vi satte ned Husbankrenten med 1 prosent, mens Høyre i stedet ville sette den opp - og sende en regning på 500 millioner til dem som bor i Husbankbolig. Vi har stilt krav til og lagt press på bankene når det gjelder det høye rentenivået, som er et spesielt problem for boliglån. Denne linjen har virket. Utlånsrentene fra bankene er nå lavere enn 1. november 1986, spesielt for boliglån.

Landbrukspolitikken

Jeg er blitt bedt om å oppholde meg noe ved landbrukspolitikken. Om kort tid begynner som vi vet også jordbruksforhandlingene. Enkelte har oppfattet det som om landbruket alene er pekt ut som et område for særskilt innstramning. Det er ikke riktig. Kravet om moderasjon stilles om jeg sa, til alle grupper. Jordbruket står ikke i noen særstilling. Det er heller ikke Regjeringens hensikt å se bort fra inntektsmålsettingen, selv i et inntektspolitisk unntaksår. Det er ikke mulig å nå de mål vi har for landbruket uten at yrkesutøverne sikres gode økonomiske og sosiale kår. Vi må likevel være innstilt på å foreta en kritisk prøving. Det gjelder blant annet forholdet til inntekter utenom jordbruket. Det er f.eks. slik at en del grupper som har liten inntekt fra jordbruket, kan ha samlede familieinntekter utover det som er vanlig for andre samfunnsgrupper.

I tida framover må det dessuten legges større vekt på inntektsutjevningen i jordbruket. Målet bør være at ingen grupper i landbruket tjener mindre enn 85 prosent av gjennomsnittet. Det er ikke mulig å opprettholde et jordbruk i Norge uten betydelige overføringer. På den annen side må ikke overføringene bli en sovepute for næringen. Overføringene må vurderes kritisk med sikte på å nå de mål vi har for landbruket.

Den distriktspolitiske utviklingen av landbruket har ikke vært slik vi har ønsket. I tiden framover må vi derfor få til en vesentlig bedre distriktspolitisk virkning av landbrukspolitikken.

På mange områder står landbruket overfor helt nye utfordringer. Situasjonen er vesentlig forandret i forhold til det som var utgangspunktet på 70-tallet. Det er derfor nødvendig med en ny samlet gjennomgang av landbrukspolitikken. Regjeringen vil sette ned et bredt sammensatt utvalg som skal gjennomgå landbrukspolitikken på nytt.

For perspektivene må utvides. Landbruket og landbrukspolitikken må settes inn i en videre samfunnsmessig sammenheng. En god utvikling for landbruket er f.eks. avhengig av at kvinnene finner utfordringer og oppgaver. Det må derfor tas krafttak for å bedre kvinners arbeidsmuligheter og status.

Miljøvern blir en annen stor utfordring for landbruket i årene som kommer. Økt vekt på miljøvern innebærer både problemer og muligheter for landbruket. Men jeg er ikke i tvil om at på lengre sikt kan landbruks- og miljøverninteressene være sammenfallende.

Vi står overfor to grunnleggende utfordringer som vil kreve nytenkning og ansvarlighet av oss alle. Vi har mindre å rutte med, og vi opplever en sterk fraflytting fra distriktene. Denne situasjonen kan selvsagt møtes med pessimisme, og da vil den negative utviklingen forsterke seg. Men vi kan også møte utfordringene ved å tenke nytt, engasjere oss i fellesskap og gå inn for å løse oppgavene, ikke bare i landbrukspolitikken, men i hele distriktpolitikken.

Distriktpolitikken

Behovet for reformer i distriktpolitikken ble sterkt understreket på landsmøtet. Mens Arbeiderpartiets politikk på 70-tallet gav regional stabilitet og ny optimisme i distriktene, har 80-årene skapt ny uro. Utfordringene i distriktene er på mange måter annerledes enn før. Landbruk, fiske og industri er viktig, men kan ikke skape nok arbeidsplasser for både kvinner og menn. Unge mennesker med god utdanning stiller krav om service og miljø som mange bygder og småsamfunn ikke kan fylle. Det trengs en gjennomgripende fornyelse av nærings- og distrikts-

politikken for å skape allsidige arbeidsplasser og mer attraktive miljøer i distriktene. Virkemidler og statlig næringsstøtte skal samordnes langt bedre, slik at midlene går til de distrikter som mest trenger det. Vi vil legge større vekt på tjenesteytende næringer, på reiseliv og kulturtilbud, både for å utvikle miljøet og for å gi arbeid til flere kvinner. Vi må utnytte de mulighetene distriktene har til å bidra til vår nasjonale gjenreisning. Men i distriktene som i sentrale strøk må vi akseptere omstilling av mindre lønnsom virksomhet. Den distriktspakken som Regjeringen la inn statsbudsjettet for 1987 var en viktig start. Ved siden av å styrke de distriktpolitiske virkemidlene ga den klar retning for den videre satsing: På kompetanse, på kvinner, på tjenesteytende virksomhet, i tillegg til primærnæringene og industrien.

Helse- og sosialpolitikken

I valgmanifestet - "Sosialdemokrati - fordi vi trenger hverandre", som ble vedtatt på landsmøtet, understreker vi at Arbeiderpartiet vil stake ut en ny kurs for velferdssamfunnet. Vi vil gå kritisk gjennom de velferdstiltak vi har, og vi vil bygge ut nye fellesgoder. Offentlige budsjetter kan totalt sett ikke regne med stor vekst. Dette krever desto større vilje til nytenkning, omfordeling og omorganisering. De nærmeste åra vil omorganisering av velferdssamfunnet være en hovedoppgave for oss alle. Bare slik kan vi sikre og ivareta de viktigste verdiene i det norske samfunnet.

Arbeiderpartiet vil tilgodese de førstegangsetablerende, barna, syke og eldre. For å gi plass til økt innsats for disse gruppene må vi omfordele ressurser. Velferdspolitikken i åra framover vil i stor grad dreie seg om å bruke penger annerledes og til nye formål. Ikke minst er det nødvendig å gå utradisjonelle veier på helsesektoren. Sykehusene må f.eks. gis mulighet til fristilling og desentralisering slik at større ansvar tillegges det enkelte sykehus. Dette vil gi mer effektiv drift slik at sykehuskøene kan bli kortere og pasientene få et bedre tilbud. Dette prøves nå ved flere av våre sykehus. Det er meningsløst at pasienter som står i kø for behandling hever sykepengesom kan

overstige behandlingskostnadene. Regjeringen har derfor også satt i gang forsøk ved enkelte sykehus der trygdemidler kan omdisponeres til nødvendige sykehustjenester. Pasientene kan dermed unngå lang ventetid samtidig som pengene mer direkte brukes på pasientenes helse. Investeringene i helsesektoren kan også utnyttes mer rasjonelt gjennom utvidet driftstid for den polikliniske aktiviteten. Sosialdepartementet har oppfordret fylkeskommunene som driver storparten av våre sykehus til å utvide aktiviteten ved poliklinikkene, og gitt det enkelte sykehus større frihet til å disponere inntektene av denne virksomheten.

I valgmanifestet understreker vi at eldre mennesker gir viktige bidrag i samfunnet. Men de eldre har ulike behov. Mange er friske og arbeidsføre. Andre har derimot behov for forskjellige hjelpetiltak. Mange eldre har behov for lettelser i arbeidssituasjonen eller å gå ut av arbeidslivet før den ordinære pensjonsalderen. Men de skal ikke presses ut av arbeidslivet. Det skal fortsatt være mulig å delta fullt ut i lønnet arbeid til fylte 70 år. Pensjonister som ønsker det, må få muligheten til å gjøre en samfunnsmessig innsats.

De fleste eldre ønsker å bli boende hjemme lengst mulig. Hjemmehjelp og andre hjelpeordninger for hjemmene må derfor bygges ut. Utbyggingen av syke- og aldershjem skal fortsette, og tida er inne for å utvikle nye og bedre institusjonstyper. For noen eldre er det tilstrekkelig å bo sammen i et fellesskap som har ulike hjelpeordninger knyttet til seg. Andre har behov for pleie hele døgnet. I alle tilfelle skal vi satse på å få fjernet det tradisjonelle "institusjonspreget" fra alders- og sykehjem. Mye kan oppnås ved å satse på små institusjoner i nærmiljøene. I størst mulig utstrekning skal eldre i institusjonene få muligheter til å bo der de har tilhørighet.

Skattepolitikken

Arbeidet med å lage et bedre og mer rettferdig skattesystem er en hovedoppgave for Regjeringen. Da Regjeringen la fram skattemeldingen i mars, understreket vi at dette var det mest

omfattende skattepolitiske dokument som noen regjering i Norge har lagt fram. Det var ingen som protesterte på den karakteristikken. Skattemeldingen ble stort sett godt mottatt - jeg ser da bort fra Høyre som kom med flere uttalelser som, hvis vi tar dem alvorlig, i virkeligheten ekskluderer partiet fra videre seriøs debatt om vår skattepolitikk. Etter regjeringsskifte begynte vi med en gang arbeidet med å lage et bedre og mer rettferdig skattesystem, og viktige skritt er tatt:

- den fordelene folk med høye inntekter har av den ubegrensede retten til å trekke renteutgiftene fra på selvangivelsen, er blitt begrenset
- skatten på aksjegevinster er skjerpet
- smutthull for næringsdrivende er tettet - f.eks. kapitalforsikringer og avsetninger etter distriktsskatteloven i sentrale strøk
- nye regler for kommandittselskaper er like om hjørnet. Men viktige oppgaver gjenstår.

Skattesystemet skal skape det økonomiske grunnlaget for offentlig virksomhet og gi mulighet til å finansiere offentlige trygde- og stønadsordninger. Det skal også gi et effektivt bidrag til å jevne ut inntekter etter skatt og dermed levevilkårene mellom ulike grupper. Det er viktig at det utformes slik at det bidrar til en god utnyttelse av samfunnets ressurser og ikke stimulerer til rent skattemotiverte disposisjoner, noe som gir svake resultater av investeringene og virksomheten i samfunnet. Det taper vi alle på. Dessuten må systemet være enkelt og oversiktlig og oppfattes som rettferdig av brede grupper. Vårt nåværende skattesystem tilfredsstillende ikke slike krav som jeg har nevnt, hverken når det gjelder person- eller bedriftsbeskatningen. Det nåværende system stimulerer til utstrakt bruk av fradragsposter og til skattemotiverte disposisjoner. Dette betyr at selv med sterkt progressive skattesatser oppnår vi ikke noen effektiv inntektsutjamning. Det er ofte stor forskjell mellom den enkeltes økonomi og den skatt som betales.

Dagens skattesystem begrenser også mulighetene for god økonomisk styring, blant annet i kredittpolitikken, og det stimulerer til sløsing med begrensede ressurser.

Skattemeldingen som nå er til behandling i Stortinget, trekker opp retningslinjene Regjeringen følger i arbeidet med å reformere skattesystemet. De kan summeres i 10 punkter:

1. Det er en hovedoppgave å tette hull og utvide skattegrunnlaget slik at de marginale skattesatsene kan senkes, særlig på nettoinntekten. Dermed kan verdien av fradragene reduseres betydelig. Målet må være systemer som gjør verdien av fradragene mer lik og mindre avhengig av inntektens størrelse. De nærmeste årene anbefaler vi lavere nettoskatt og økt bruttoskatt.
2. Det må bli større reell likhet i beskatningen av lønnstakere og næringsdrivende. Derfor går Regjeringen inn for prinsippet om å dele næringsinntekten i en persondel og bedriftsdel. Men det kreves et omfattende arbeid før det er utformet et regelverk og et system som kan gjennomføres i praksis.
3. Det blir igangsatt en utredning om bedriftsbeskatningen. Vi vil blant annet vurdere et opplegg med mindre avskrivninger og lavere skattessatser slik at ressursene blir brukt bedre.
4. Det er lagt opp til viktige skritt for å forenkle ligningsbehandlingen, bsert på bruk av EDB. Det blir mye enklere og kortere selvangivelse for de fleste lønnstakere. Likningen og skatteoppgjørene kan stort sett avsluttes før sommeren.
5. De ressurser som frigjøres ved forenkling og bruk av EDB skal settes inn i en forsterket kamp mot skatteunndragelser.
6. Ved overgang til bruttoskatt blir det mindre skatt på renteinntekter og mer lønnsomt å spare.

7. For å få et bredere skattegrunnlag som kan gi lavere skatt på lønn av arbeid, vil vi legge mer vekt på formuesskatten. Det må bli lettere for kommunene å benytte eiendomsskatt. Boligtakseringen blir lagt om for å få større likhet.
8. Det skal bli mindre lønnsomt å unngå skatt og arbeidsgiveravgift ved å gi "frynsegoder" i stedet for lønn.
9. Minstepensjonene skal fortsatt være skattefrie, og det skal ikke betales pensjonsavgift av pensjoner. For de med høye pensjoner bør skattleggingen bli mer lik den lønnstakerne har.
10. Familiebeskatningen skal legges om slik at det etter hvert bare blir en skatteklasse. For hjemmeværende ektefeller blir det gitt et fradrag som er like mye verdt, uansett inntekt. Barnetrygden skal spille en økende rolle for å sikre barnefamilienes økonomi.

Reformer i skattesystemet er sentralt i den strategi Regjeringen har valgt for å rette opp den store ubalansen som har utviklet seg i norsk økonomi de siste årene. Det er ikke rom for lettelser i det samlede skattenivå om vi samtidig skal verne om velferdssamfunnet og de fellesoppgaver som er viktige for vekst og utvikling. Vi må bruke mindre og produsere mer. Skattemeldingen legger opp til et bredt politisk samarbeid for å få gjennomført helt nødvendige reformer, som både vil styrke vår økonomi og skape større rettferdighet.

Avslutningsvis vil jeg gjerne si noen ord om den nye og løfterike utvikling som ser ut til å ha kommet i gang i forholdet mellom Øst og Vest. Denne utvikling åpner for mange interessante perspektiver.

Møtet mellom utenriksministrene Schultz og Shevardnadze i Moskva like før påske synes å ha brakt et nytt toppmøte mellom president Reagan og generalsekretær Gorbatsjo flere skritt nærmere. Begge parter synes å være innstilt på å konsentrere seg om spørsmål hvor utsiktene til konkrete resultater er størst,

særlig det vi kaller INF - en avtale om mellomdistanseraketter.

I mine samtaler med generalsekretær Gorbatsjov i desember i fjor og med NATOs generalsekretær Lord Carrington og den amerikanske viseutenriksminister Ridgway i forrige måned fikk jeg bekreftet den mer optimistiske tone som gjør seg gjeldende i supermaktsforholdet.

Gorbatsjov-ledelsens høyest prioriterte målsetting er å skape ny vekst i sovjetisk økonomi. Bak det sovjetiske ønske om en bedring av forholdet i USA og andre vestlige land ligger utvilsomt en anerkjennelse av at konfrontasjon og økende militærutgifter vil redusere mulighetene for å foreta de nødvendige omlegginger i sovjetisk økonomi. Det er viktig at vi fra vestlig side svarer konstruktivt på sovjetiske signaler om nærmere samarbeid med sikte på avtaler om rustningskontroll og for å legge et bedre grunnlag for avspenning og fred.

Når det gjelder de amerikansk-sovjetiske forhandlinger om en nedbygging av kjernevåpnene, ikke bare i Europa, men totalt sett, går vi nå inn i en løfterik periode etter utenriksminister Shultz' besøk i Moskva. Fra norsk side har vi alltid gått inn for forhandlingslinjen for å redusere kjernevåpnene. Det er derfor grunn til å hilse med glede den utvikling som nå er på gang.

Det synes nå på det rene at generalsekretær Gorbatsjov har opphevet koblingen mellom en avtale om mellomdistanseraketter og andre forhandlingsspørsmål i Genève. Sovjetunionen er dermed tilbake til den enighet som ble oppnådd under toppmøtet i november 1985 mellom president Reagan og generalsekretær Gorbatsjov om at en separat avtale om mellomdistanseraketter kunne inngås.

USA har for sin del lagt fram konkrete forslag i Genève om en drastisk nedbygging av de langtrekkende mellomdistanseraketter. Slike raketter vil bli helt fjernet fra Europa og sterkt redusert i Asia og på amerikansk territorium.

Det er viktig at det samtidig avtales begrensninger på

mellomdistanseraketter med kortere rekkevidde. Under utenriksminister Shultz' besøk i Moskva synes partene å ha oppnådd prinsipiell enighet om at en INF-avtale også skal begrense slike våpen. Mulighetene er der til å foreta mer omfattende reduksjoner av kjernevåpenarsenalene i Europa enn noen sinne tidligere. Det er muligheter som ikke må forspilles.

Vi håper at en avtale som vil fjerne alle mellomdistanseraketter fra Europa, kan bli inngått om kort tid. En slik avtale ville innlede en helt ny epoke i etterkrigstidens Europa. For første gang ville våpnene bli bygget ned på gjensidig basis i det mest opprustede område i verden. Troen på avtaler og mulighetene for å snu rustningskappløpet ville bli gjenskapt.